

TANULMÁNYOK MOLLAY KÁROLY SZÜLETÉSÉNEK

100. ÉVFORDULÓJÁRA

MOLLAY ERZSÉBET

Mollay Károly keze nyoma.
Írásos és rajzos szemelvények
Édesapám hagyatékából

Amikor nem sokkal Édesapám halála után a marbachi Deutsche Schillergesellschaft felkért a gondozásukban megjelenő *Internationales Germanistenlexikon 1800–1950* Mollay Károlyról szóló lexikoncikkenének megírására,¹ bő címszójegyzéket küldtek a megemlítendő adatokról. Ekkor nekiláttam átnézni életének összegyűjtött dokumentumait, és elámultam, hogy mi mindent megőrzött. Rögtön arra gondoltam, hogy ezek a dokumentumok csupán egymás mellé téve, akár minden kommentár nélkül, kiadják a 20. század történetét. Azután eltelt néhány év, míg alaposan nekifogtam a teljes hagyaték számbavételének, és napról napra egyre több és érdekesebb dokumentum került elő a fiókokból, dobozokból és dossziékból, nemcsak saját életéről, hanem az előző generációkéről is: magánjellegű és hivatalos iratok, cédulajegyzetek és nyomtatványok, régi és újabb fényképek – amelyek a családtörténeten túl közigazgatás-történetről, hadtörténetről, ipartörténetről, egyháztörténetről, iskolatörténetről mesélnek.

Ez alkalomból túlnyomórészt olyan rám maradt dokumentumokból válogatok, amelyeken szó szerint „rajta a keze nyoma”: amelyeket saját kezűleg írt vagy rajzolt, vagy saját kezű jegyzettel látott el. Bár van a válogatásban némi időrend, szándékom nem teljes pályarajz, hanem inkább „beszédese” mozaikkockák felvillantása, amelyek közvetlen módon tükrözik személyiségét, gondolkodásmódját, értékrendjét, munkamódszerét, szépérzékét és sokoldalúságát.

Mertem bátran elsősorban kéziratos dokumentumokra felfűzni emlékező írásmat, mert kézirása ritka szép rajzolatú és jól olvasható volt, pedig született balkezesként tanították meg jobb kézzel írni az iskolában. Egész életében jobb kézbe fogta az író tollat, az evőkanalat és a kést, de ha egy vekniből késsel lekanyarított egy szeletet, ösztönösen bal kézzel vágott. Amikor egyszer jobb kezét megsértette, gond(olkodás) nélkül írt bal kézzel a táblára egyetemi óráján. Vízilabdásként pedig egyformán dobott mindkét kezével. Többször említette, hogy szívesen vívott volna, mert hallotta, hogy a balkezesek ebben a sportágban jó esélyeket jelent, (a soproni Széchenyi István reáliskola sportkörében lett volna erre alkalma), de ennek a drága sportnak a művelésére nem volt anyagi lehetősége.

---

¹ Internationales Germanistenlexikon 1800–1950. Verlag Walter de Gruyter & Co, Berlin – New York 2003.

Családtörténet

Szakmájából kifolyólag is érdekelte családja története és a szokatlan hangzású „Mollay” név eredete, és komolyan kutatott is ezek után. Biztosnak tekinthető, igazolható névmagyarázatot nem talált, csak egy valószínű feltételezésig jutott el, így – tudományos igényű szófejtőként – nem is állította sohasem, hogy megoldotta volna a kérdést.

Családnevünk eredetéről a következőket mondta Szende Katalinnak a 80. születésnapja alkalmából készített interjúban: „Az én nevem se nem magyar, se nem német, se nem szláv. Még nem vagyok benne egészen biztos, de az a gyanúm, hogy hódoltság korabeli török. A törökben a mullah papot, tanítót, szóval tanult embert jelent. Buda visszavételénél fogságba került egy török, itt marad, megkeresztelkedik, és mint török tolmács működik tovább, úgy gondolom, ez lehetett a mi ősrünk. A család aztán Nyugat-Magyarországra került, és ott teljesen elnémetesedett.”² Kutatásának forrásáról az alábbi jegyzetcédulát tette el (1. kép):

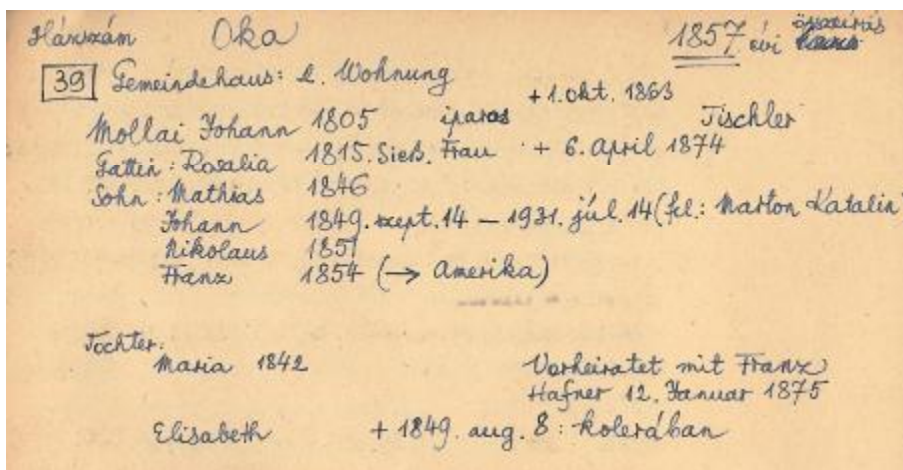

1. kép Kutatási jegyzet a Mollay név eredetéről

Édesapám nagyapja az Okán élő nagyszámú Mollay közül egyedülként származott el Sopronba, 1863-ban jött kitanulni a csizmadia-mesterséget, aztán – ahogy a céhes iparosoknál ez szokás volt – beházasodott a mester családjába. Édesapám kutatott az okai Mollay rokonság után, ezt tanúsítja 20 db A5-ös méretű cédulajegyzete az okai

² Szende Katalin: „Én most is mindennap Sopronban vagyok...” Születésnap beszélgetés Mollay Károllyal. SSz. 47. (1993), 296. (A továbbiakban: „Én most is mindennap...”, i.m.) A lehetséges Mollay-ös kiderítéséhez érdekes adalékkal szolgált Kovács József László: Melchior Mollay praeceptor et musicus (1690–91). Tisztelgés Mollay Károly halálának 10. évfordulóján című cikkében (SSz.. 61. (2007), 200–202.), azonban végső soron ezt is csak feltételezésnek tekinthetjük.

anyakönyvekből, népszámlálási és adóösszeírásokból származó adatokkal, amelyeket minden valószínűség szerint a soproni levéltárban jegyzetelt ki. Ezek alapján készített jegyzeteket nagypapa közvetlen rokonságáról is. (2. kép)

2. kép Az okai születésű nagypapa szüleitől és testvéreitől szóló jegyzet

Számos régi, Okáról származó iratot (házassági szerződéseket, hagyatéki leltárakat, obsitos levelet) megőrzött, vagy például dédapjának, Mollay Jánosnak az Esterházyak kismartoni jószágkormányzásához benyújtott kérvényét az asztalosipar gyakorlásához, rajta az engedély 1841. július 9-i dátumával. Minden jel szerint a régi szöveges dokumentumokat alaposan meg is vizsgálta, és jegyzeteket is készített róluk.

Igen sok fényképet is összegyűjtött és megőrzött az előző generációkról, s ezeket saját készítésű, A4-es kartonlapokból kétrét hajtott, gondosan megrajzolt címmel ellátott, egyforma színű dossziékba rendezte (4. kép). Készített ilyen dossziét nemcsak saját szüleinek, de édesanyám szüleinek családjáról is. A régi fényképeket a dossziéval egyező nagyságú és színű kartonlapokra ragasztotta, és legtöbbjüket a hátán felirattal látta el. Az egyik legrégebb fénykép apai nagyanyját, Marton Katalint ábrázolja, aki 35 éves korában a kilencedik gyerek születése után halt meg. Apám életkort jelölő jegyzete alapján a fénykép 1870-ben készülhetett (3. kép).

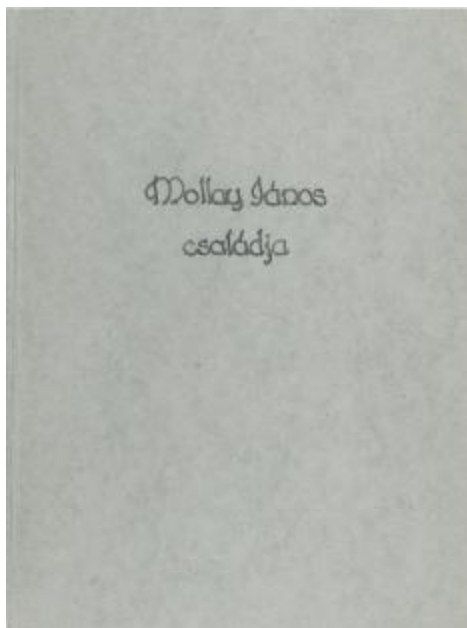
Az egyforma, gondos külalakkal címzett dossziékat – több jelből erre következtek – még az 1950-es években készíthette, majd tartalmukat később folyamatosan bővítette. Gyűjteménye tárolására hadifogolytársa, D. Szabó József nyomdász készítette el az Apám által megtervezett könyv formájú dobozokat (5. kép). A családi fényképeken kívül – ahogy a feliratok is utalnak rá – ezekbe tett el megőrzésre másoktól kapott leveleket és képeslapokat, de a saját, a frontszolgálatról és hadifogságból küldött összesen közel 100 db táborig lapját, valamint ex libris-gyűjteményét, kisgrafikát és régi szentképgyűjteményt is.

3. kép Az apai nagyanya fényképe.
A fénykép verzóján és a kartonlap hátoldalán Apám jegyzete.

Elgondolkodtatott, hogy Édesapám miért nem írta meg, dolgozta fel összefüggően családjá történetét, ha ennyire gondosan archiválta a dokumentumokat, sőt egy nagyobb méretű dossziéra rá is írta: „A Mollay család története”. Lehet, hogy még több adatot akart gyűjteni, de kereső foglalkozása mellett erre nem volt elég ideje? Az anyaggyűjtést a korlátozott utazási lehetőségek is nehezíthették, hiszen még Sopronba is határsávéngedély kellett, nem is beszélve a határon túlra utazásról. A szocializmusnak nevezett rendszer ráadásul nem nézte jó szemmel a családtörténeti kutatást. Arra is gondolok, hogy a középkori Sopron jobban érdekelhette, mint a kevésbé

távoli múlt. De közrejátszhatott az is, hogy akkoriban még a digitális technika nem könnyíthette meg úgy a régi dokumentumok feldolgozását, mint manapság.

4. kép Saját készítésű dossziék a családi fényképekhez

5. kép Könyvformájú tárolódobozok fényképekhez, levelekhez, kisgrafikákhoz
(Mollay Erzsébet felvétele)

Gyermekkor és iskolaévek Sopronban

Élete meghatározó helyszínei közül időrendben elsőként a soproni állami Széchenyi István főreálgimnázium említendő: „*Kitűnő tanáraink közül megemlítem Barta Miksát, aki matematikát és fizikát tanított, továbbá a neves festőművész Horváth Józsefet, rajztanáromat. E két tanárom a pályaválasztásomra is döntő befolyással bírt. Barta Miksa hatására matematikusnak készültem, Horváth József hatása alatt művészettörténésznek, mivel mindkét tanárom az ötödik osztálytól kezdve bőven ellátott szakkönyvekkel. ... Végül is a sors iróniája folytán éppen matematikatanárom tanácsára nem matematika, hanem nyelvszakra jelentkeztem – nem szakmai, hanem megélhetési okokból. Ugyanis akkoriban a reáliskolákat sorra megszüntették, és a tanárokat elbocsátották.*”³ Matematikatanára ösztönzésére küldött be megoldásokat a Középkiskolai Matematikai és Fizikai Lapokba (6. kép). A reáliskolában folyó kiváló oktatást is beszédesen illusztrálja 14 évesen készített ábrázoló geometriai rajza (7. kép).

Eszerint az $x^3 - 24x^2 + 55x - 30 = 0 \dots$ 3)

egyenlet két gyöke $x_1 = 2$ és $x_2 = 3$. Kell tehát, hogy a baloldalon álló többtagú osztható legyen az $(x - 2)(x - 3) = x^2 - 5x + 6$ szorzattal; valóban

$$(x^3 - 24x^2 + 55x - 30) = (x^2 - 5x + 6)(x^2 + 5x - 5).$$

A 3) tehát így is írható:

$$(x^2 - 5x + 6)(x^2 + 5x - 5) = 0 \dots$$
 4)

A 4) egyenletet kielégítik egyrészt az $x^2 - 5x + 6 = 0$ egyenletnek már ismeretes gyökei, t. i. $x_1 = 2$, $x_2 = 3$, másrészt az

$$x^2 + 5x - 5 = 0$$

egyenlet gyökei; ezek

$$x_{3,4} = \frac{-5 \pm \sqrt{5}}{2}.$$

Ritter Géza (Baross Gábor r. VI. o. Szeged).

Megoldották: Alpár L., Blazsek I., Braun E., Busztin Anna, Deutsch E., Deutsch L., Elanor F., Emödy M., Fischer Gy., Gaizágó E., Gerber Zsuzsa, Hirschl J., Holzmann V., Kemény L., Kepes F., Kepes J., Kollárovičs L., Kolma I., Kutsny J., Kürti J., Lichthlau A., Megyery E., Ossifcsin Kató, Papp Zs., Repper J., Réffy K., Hómu L., Schwarz L., Singer L., Skorok L., Stekler E., Stolcz T., Szabó F., Szabó J., Szöcs I., Vargu Á., Vezér Gy.

II. Megoldás. Ha az egyenletnek négy gyöke x_1, x_2, x_3, x_4 , akkor

$$x^4 + Ax^3 + Bx - 30 = (x - x_1)(x - x_2)(x - x_3)(x - x_4),$$

azaz x megegyező hatványainak együtthatói az azonosság két oldalán egyenlők tartoznak lenni. x^3 együtthatója a baloldalon 0, a jobboldalon: $-(x_1 + x_2 + x_3 + x_4)$. A tiszta tag a baloldalon: -30 , a jobboldalon: $x_1x_2x_3x_4$.

Eszerint:

$$x_1 + x_2 + x_3 + x_4 = 0 \text{ és } x_1x_2x_3x_4 = -30.$$

Mint hogy $x_1 = 2, x_2 = 3$,

$$x_3 + x_4 = -5, \quad x_3x_4 = -5.$$

Ezek szerint x_3 és x_4 az

$$x^2 + 5x - 5 = 0$$

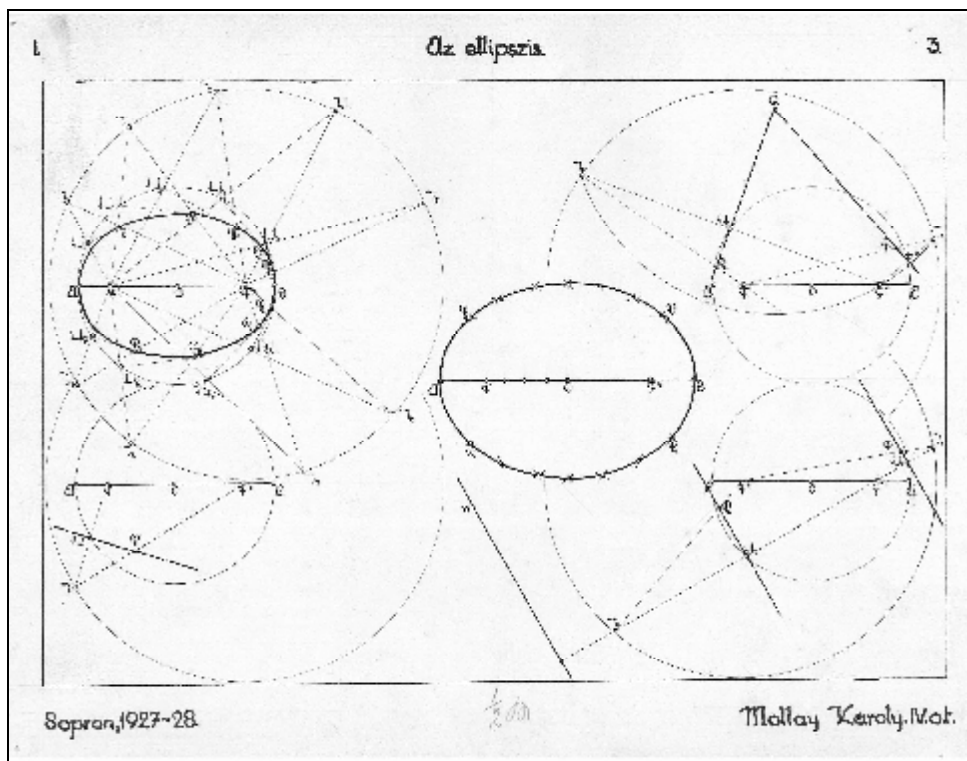
egyenlet gyökei.

Mollay Károly (Széchenyi István r. VI. o. Sopron)

Megoldották: Alpár L., Bisell Alice, Dux Kiára, Friedländer T., Grünfeld M., Jónás J., Kiss I., Nánási Gy., Pécsi Anna, Prém L., Scholcz G., Szabó I., Székely L., Weidlinger P.

6. kép Mollay Károly közölt feladatmegoldása a Középkiskolai Matematikai és Fizikai Lapok VII. évf. 1.sz. (1930. szept. 30.) 9. oldalán

³ *Mollay Károly*: Anyanyelvi önéletrajzom. In: Hérics Lajosné (szerk.) Anyanyelvünk vonzásában. Nyelvtudósok, nyelvészek és nyelv művelők Győr–Moson–Sopron megyében. Győr, 1997., 135.

7. kép IV. gimnáziumban készült ábrázoló geometriai rajz

Veleszületett jó rajzkészsége kiváló képzést kapott rajztanárától, Horváth József festőművésztől, nemcsak a kötelező iskolai foglalkozás, hanem a délutáni rajzsakkör keretében is. „Nagyon sokat jelentett számomra Horváth József rajziskolája, amit válogatott tanítványai számára tartott fenn. Minden szerdán együtt rajzolhattunk felügyelete alatt, ahol ő szinte főiskolai szinten korrigálta rajzainkat, amiket modellek után készítettünk.”⁴ A tanár-diák viszonyból baráti kapcsolat is lett: Apám a hadifogságból is írt neki, 1948. VIII. 23-i és 1948. X. 9-i keltezésű tábori lapjában említi Horváth József választát.

A festőművész 1959. március 28-án a budapesti Nemzeti Szalonban megnyitott kiállításáról beszámolva Apám így idézi fel gimnáziumi emlékeit: „Az első teremben gyülekezők az egymás után érkezőkben meglepetten réges-régen nem látott soproni iskolatársakat, a Széchenyi reáliskola egykor áhítatosan tisztelt magasabb évfolyamainak most már deresedő tanulóit, Budapesten és Sopronban lakó tanárokat, ismerősöket és barátokat fedeztek fel. ... A zsibongó karéj közepén ott állt botjára támaszkodva hatalmas alakjával Horváth József tanár úr, mindnyájunk szeretett

⁴ „Én most is mindennap...”, i.m. 299.

„Hosszi”-ja, aki most is olyan ízesen, tagolva beszél hozzánk, mint annak idején a soproni Széchenyi reáliskola rajz- és művészettörténet óráin vagy a kiválasztottak külön, ingyenes rajzóráin az iskola most már díszteremmé átalakított egykori rajztermében.”⁵

Bizonyára a gimnázium – mai szóval – tehetséggondozásának köszönhető Apám egész életre szóló hozzáértő művészetszeretete és a mindennapok gyakorlatában is megmutatkozó szépérzéke, s az is, hogy mint mindenben, ezen a téren sem elégedett meg az amatőr szinttel: egyetemistaként két főszaakja, a német és a francia mellett művészettörténet órákat is hallgatott. Középiskolai rajzait nagy becsben tartotta, még mindig megvannak egy nagy mappában az íróasztala alatt. Néhány az 1960-ban épült nyaraló falára került, az egykori hadifogolytárs, a könyvkötő D. Szabó József kasírozta fel őket. Ide néhány fekete-fehéret választottam mutatóba (8–14. kép). Az edényt ábrázoló rajzot a fény és árnyék jó visszaadásáért tartotta érdemesnek a nyaraló falán való elhelyezésre (8. kép).

8. kép Gimnazista kori iskolai rajz

A nyulás rajzot – Apám elmondása szerint – a tanári asztalon folyton mozgó élő nyúlról kellett elkészíteniük (12. kép).

A leveles képről eszembe jut, hogy Apám mindig felfigyelt a természetben látható színek és formák szépségére, és az én figyelmemet is felhívta például egy levél szép

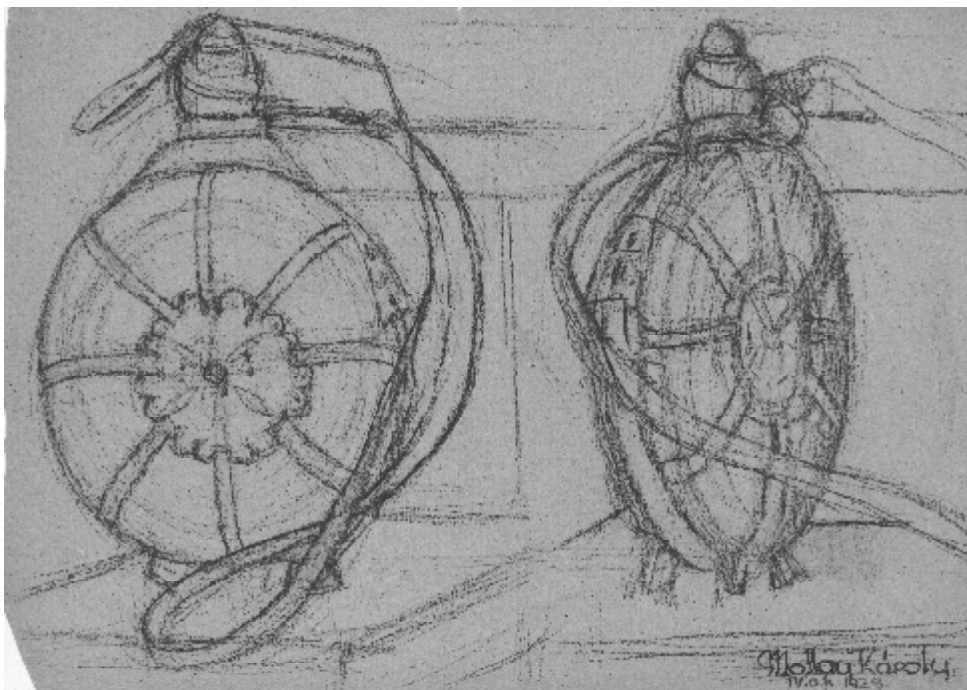
⁵ Mollay Károly: Soproni Horváth József kiállításának megnyitója a Nemzeti Szalonban. SSz. 14 (1960), 282–283.

formájára. Nemhiába volt a „Rendkívüli rajz” tantárgy céljának része „a természet ezerarcú szépségének visszaadásával” való foglalkozás⁶ (13. kép).

Iskolán kívül is rajzolt. A 14. képen látható rajzot a ráírt dátum (Sopron, 1928. aug. 26.) szerint még 14 évesen készítette.

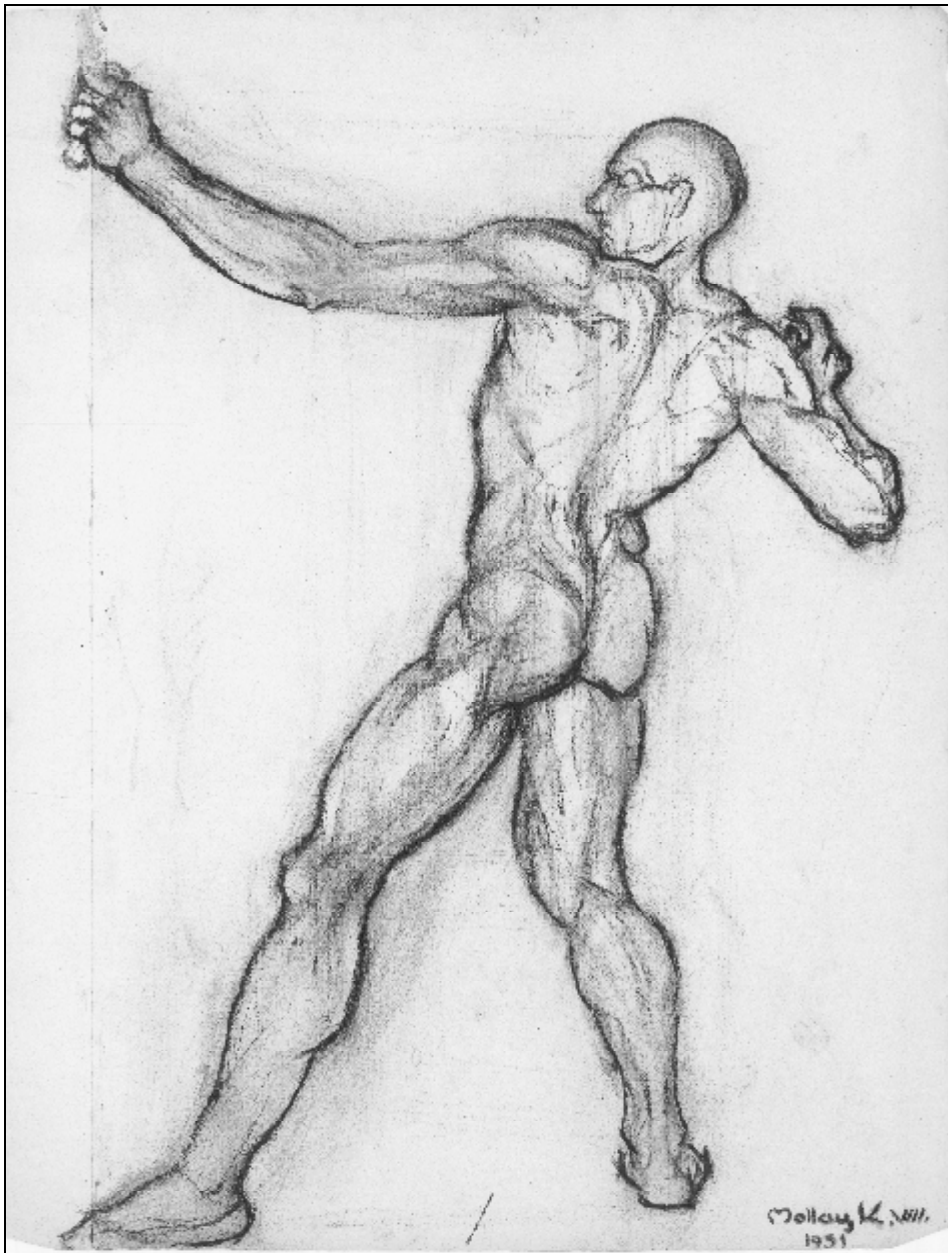
A kiváló iskola számos más területen is inspirációt nyújtott. Nemcsak a diákot, hanem az iskolát is minősítik a sport- és gyorsíróversenyeken elért eredményekről szóló oklevelek, amelyekből Apám jó néhányat szerzett. Ezenkívül tagja volt a gimnáziumi Ifjúsági Berzsényi Önképzőkörnek, sőt VII. osztályosként egyik alelnöke, VIII. osztályosként pedig „választás folytán” ifjúsági elnöke. Az önképzőkör által rendezett „városszerzte népszerű”⁷ farsangi előadással kapcsolatban is találtam fényképeket a hagyatékában (15. kép), és megvan az ez alkalomból megjelentetett Diák-Újság mindhárom évfolyamának egy-egy példánya.

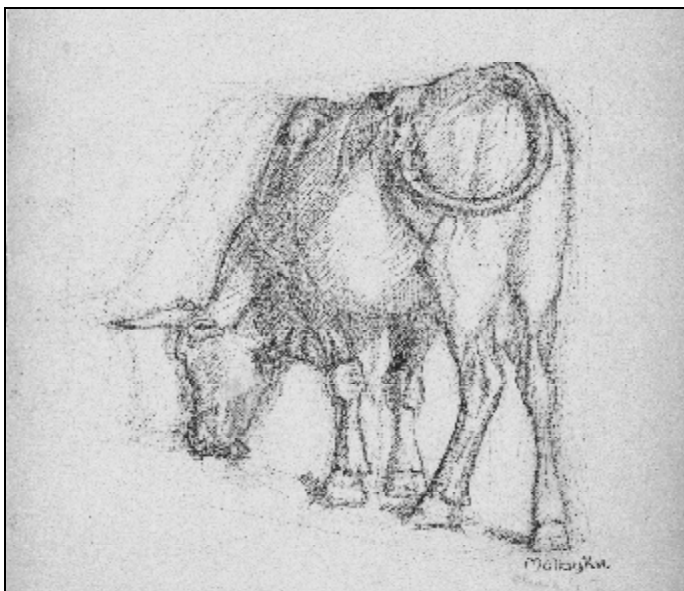
9. kép Gimnazista kori iskolai rajz

⁶ A Soproni Állami Széchenyi István reálgimnázium 56. sz. Értesítője az 1930/31-es évről, 12. SL T8/4261

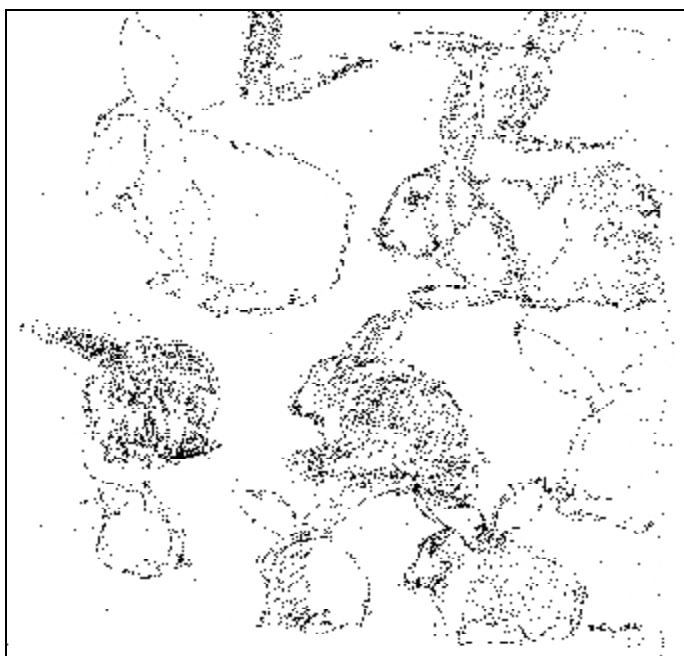
⁷ Uo. 18.

10. kép Gimnazista kori iskolai rajz

11. kép Gimnazista kori iskolai rajz

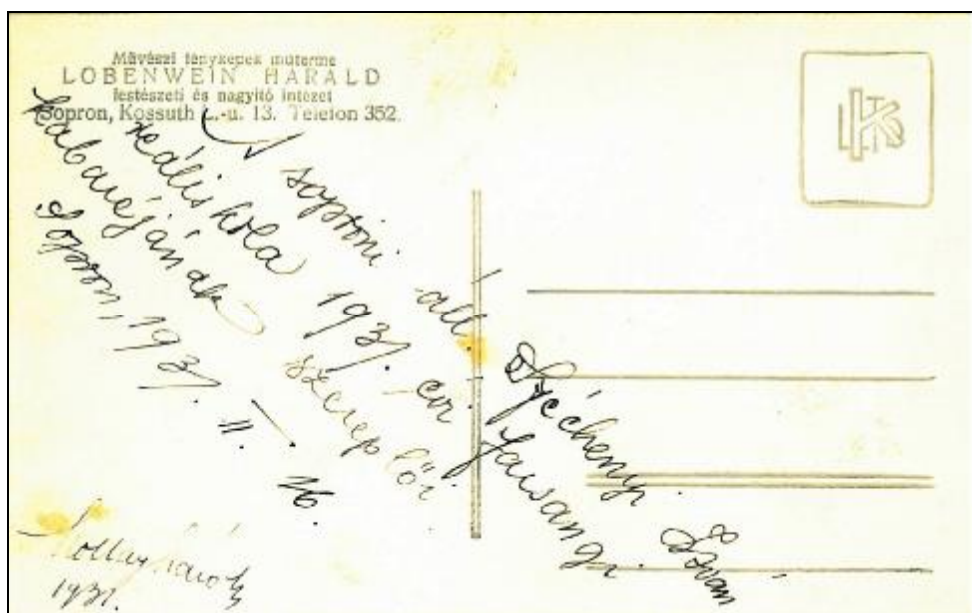
12. kép Gimnazista kori iskolai rajz

13. kép II. gimnazistaként készített rajz, Horváth József ½-es osztályzatával

14. kép Mollay Károly 14 éves korában készített rajza.

15. kép A gimnázium önképzőköre által rendezett 1931. évi farsangi ünnepség szereplői. Mollay Károly fentről a 2. sorban középen. A fénykép hátoldalán Apám jegyzete.

Számos fényképet őrzött az iskolai életről, valamint az osztálytalálkozókról. A IV. osztályt elvégzettek megfogadták, hogy 10 év múlva találkoznak. A 16. kép és a hátoldalán Apám jegyzete bizonyítja a találkozó létrejöttét.

A Széchenyi István reál 1928-ban végzett IV. osztály-
lyúának találkozója 1938 júniusában

Álló sor balról jobbra:

Müller	Feyler	Flauer	Kracker	Löffler	Hartmann	Klausz	Bodnár Kognát
József		Sándor	Alfréd	Pál	Kurt		Sándor Miklós

Ülő sor:

Ehrn	Greilingo	Mollay	Dr. Stodolní	Senes	Czifj	Dtack
József	Miklós	Károly	Gyula	otx- István	Sándor	Egon
			Idelfőnök			

16. kép Az 1828-ban IV. osztályt végzettek találkozója 10 év múlva. A fénykép hátoldalán Apám jegyzete.

A 40 éves érettségi találkozóról (1972. június 25.) készült fényképen (17. kép) az első sorban középen áll Dér Zoltán, az osztály egykori tanára, aki ugyanaznap – 1987. november 25-én – vette át az Eötvös Loránd Tudományegyetem ünnepségén vasdiplomáját, amikor Apám az aranydiplomáját.

1972. évi érettségi
találkozó (jún. 25.)

17. kép A 40 éves érettségi találkozó résztvevői az iskola épülete előtt. Mollay Károly szemüvegesen a hátsó sorban, Anyám az első sorban jobbról a 3. (A felvétel készítőjének neve nem ismert)

Az Eötvös Collegium

A következő, egész életére nagy hatású helyszín: a budapesti Báró Eötvös József Collegium, az ország nevezetes tanárképző intézménye, ahová a sikeres felvételi egyben a budapesti tudományegyetemre való felvételt is jelentette. A Collegium a tagjaként a kényelmes nagyvárosi szállás és ellátás mellett az egyetemi tanulmányokat kiegészítő magas színvonalú oktatásban volt része. Gyakran emlegette, hogy mennyire megvolt minden a tanuláshoz, és hogy mennyi barátot köszönhet a Collegiumnak a legkülönbözőbb tudományágak későbbi kiváló művelői közül.

A Collegium rendszeresen hívott fényképészt, Apám számos fényképet őrzött meg albumba ragasztva (18., 19. kép)

18. kép A budapesti Eötvös Collegium diájkaként, a hátoldalon Apám jegyzete

Egyetemi tanulmányaiból megmaradt dokumentum a szakdolgozata, amely akkoriban olyan formában készült, aki a mai szakdolgozóknak már elképzelhetetlen (20. kép).

Édesapám nemcsak tanulmányi ideje alatt, a doktori címe megszerzéséig lakott a Collegiumban, hanem mivel pályáját díjtalan gyakornokként kezdte a pesti egyetem Német nyelvészeti és Néprajzi Tanszékén, egyetemi oktatói pályája kezdetén kérelmezte, hogy továbbra is ott lakhasson egy ideig (21. kép). Az első oldalján a beérkezés dátumának jelzése. (Nem tudom, hogy a levél hogyan került vissza Apám birtokába.)

Matekó Csiny
Mollay Károly
A legfiatalabb francia
kolónia az Eötvös-Colle-
giumban. 1932. dec.

19. kép A budapesti Eötvös Collegium kertjében. Apám a jobbszélén
(A felvétel készítőjének neve nem ismert)

Die deutschen Familiennamen
Übersetzt im Mittelalter.

Vorwörter.

Die Übersetzung der ungarischen
dieser deutschen (Personen- und) Fa-
milienamen hat viel öfter und
mehr im deutschen Sprachgebrauch. Ursprung
Peter wird von König, also ist die
Sprache und die Namen der
dieser ungarischen dieser deutschen
Königreichspflicht zusammenzufassen,
und ist die deutsche der Personen-
und Familienamen für. Dieses

¹ In der Übersetzung der ungarischen
dieser deutschen. Uzb. XIV (1934), 46-62. 87.

334 Centrum Gelehrter 3.

20. kép Apám gót betűkkel írt német szakdolgozatának címlapja és első szöveglapja.

Szombaton, 1938. szept. 2-án

Keltóságos Igazgató úr!

Köszönöm Igazgató Úrnak, válaszá-
t. A nyelvéstetést, úgy látszik,
most végten mondok búcsút. A
napokban ismételt kérdésfelvetés
után a budapesti képgondozó hivatal
végre megírta, hogy az ideén ismét
nem kerülök behívásra. Seből a
tiszti eset megismeréséért azval a.

V. J. S. 18. 13.

különbséggel, hogy az ideén nem is
kérték halasztást, most nem tudom,
mikor kezdnek? Nyugodjak-e bele vagy
meggátol meg valami katonai protok-
ollót? Nekem ugyanis az a gyanúm,
hogy a budapesti Testnevelési Felsőfokú
képgondozó Igazgatóságán, elkallóttak
az irataim. Az is lehet, hogy szóban
hívják be, ami inkább nem a legkel-
lemesebb dolog.

Ha nem vonulok be, annak leg-
feljebb azért válnék, mivel ottanyam
most igazán egészen abban az anyagi
helyzetben, hogy éppen egy, esetleg két
évig állásom s még a válog katonai fel-
készülésem is ~~is~~ megvesz. En tehát in-
kább arra gondoltam, hogy még sep-
tembet folyamán Budapestre utazom
s ott próbálom valami kereséste meg-

teni: Az eredmény a jóvá tenőre proce-
minútiumot kaptam, az felévi 150 pen-
gő jelent. A többi magántanítással
kellene megvannam, talán Sopron városá-
ból is kapok valamit. Kisevben az ideje
seménye kivül fényben csillog csak meg.
Amennyiben igazgató úr is azon a
véleményen van, hogy a kérvendőt
érdeklésbe nyugodjon bele, kivételkel
kérelem, méltóságok megengedni, hogy
néhány napig a Collegiumban lakha-
sok. Úgy tudom, hogy azok, akik sze-
rek, nem lakhatnak tovább a Collegium-
ban. Ez, abból én sem akasok kivétel-
lenai: a fenntartást úgy csak arra az
időre ^{amíg} megfelelő lakást találki
magamnak.

Nyíron különben, egy-két helyet
lézámítva, fogokam, néhány fiatal kollé-

gámmal azon fahadonunk, hogy a
Soproni szemlélet tudományos szempontból
is emeljük. Azonkívül a „Sarkantia” címen
megindult könyvsorozat sarkantiaiban
vessék két. (azok legújabb száma. (A
soproni elítélés története) most jelenik
meg. Nagyon szép feladat volna, itt a
nyugati részen a helytörténeti felte-
néni és a magyar kultúrát erősíteni.
csak jelentkezt az Anschluss óta mind-
enok, akik nyitott szemmel látunk. Nyu-
gatmagyarországon, mind ottan látnak
és kívánnak. Depr volna azelőtt is, mivel
mindent ingyen, immetlenül, kultúrassze-
tebből tessék. Elak ne kellene napról napra
a jelen pillétes gondjival küzdelmünk. A
jóváírás gondolat, felkutatnunk: ki lesz
velünk? Most végtelenül miük és végté-
lenül önkö a magyar élet...

Igazgató úr további jóindulatába ajánlom
magamat

mely kivételkel

Mollay Károly

21. kép Az Eötvös Collegium igazgatójának írt levél

Bár az eredeti intézmény megszűnt, könyvtára tovább működött, Édesapám gyakran „följárt” ide, sose laktunk messze innen. (Engem is magával vitt már kisgyerekként is, én is megismertem a háború előtti igazgató, Tomasz Jenő özvegyét, aki a könyvtárban dolgozott, és később a régi ismeretség okán már egyedül is jártam ide könyvekért a vakációra.) Végül a '90-es években nyugdíjasként újra tanított az újjá-élesztett Eötvös Collegiumban – óraadóként – paleográfiát.

Pályakezdés

A tudományos pályán tulajdonképpen egyetemista korában elindította a német nyelvészet, nyelvjáráskutatás és néprajz nyugat-magyarországi születésű professzora, Schwartz Elemér, aki már az elsőéves kollokvium után felfigyelt Apámra: „A kollokvium után kikérdezett, honnan jöttem, stb. Amikor megtudta, hogy Sopronból jöttem, és a soproni német nyelvjárást is beszélem, félbeszakított: 'Maga nálam fog dolgozni!'... Szakdolgozati témákat a magyarországi németséggel kapcsolatban adott. Ezekből számos egyetemi doktori értekezés született. ... Én 1938-ban doktoráltam nála a soproni családnevekről írt értekezéssel. ... A helynévkutatást illetően nem voltunk mindig azonos véleményen, amint nem helyeztem mindent, ami az általa alapított Emericana-ban, a katolikus egyetemi hallgatók szervezetében történt. Mindez nem akadályozta meg őt abban, hogy 1941-ben az ő javaslatára megkaptam az Emericana tudományos díját, és 1944-ben Sopron római, magyar, német és humanista nevééről írt értekezéssel nála egyetemi magántanárságot nyerjek. Ő nem tehetett róla, hogy az ország kommunista vezetése 1948-ban minden korábbi habilitációt eltörölt.” – Így emlékszik vissza Apám a Schwartz Elemér 100. születésnapja alkalmából rendezett emlékülésen tartott előadásában (23. kép).⁸

23. kép Mollay Károly előadást tart az Elmar Schwartz 100. születésnapjára rendezett emlékülésen 1990 novemberében. (A felvétel a Neue Zeitung archívumából származik.)

⁸ Mollay Károly: Schwartz Elemér mint nyelvész. In: Mollay Károly (szerk.): Schwartz Elemér emlékére – Elmar von Schwarz zum Gedächtnis. Budapest, 1991, 17.

Schwartz Elemér 1948-ban – ciszterci pap lévén – elvesztette budapesti egyetemi tanári állását, sőt az ország elhagyására kényszerült. Apám, miután 1948 karácsonyán hazatért a hadifogságból, még tudott vele találkozni. *„Meglátogattam Schwartz Elemért. Megmutatta ún. kivándorló útlevelét (csak ilyet kapott), benne a bélyegzőt: 'Visszatérés nem engedélyezett!' Csak ilyen feltétellel utazhatott el a pap és ciszterci szerzetes. Ez fáj nekik a legjobban. Elutazott. Leveleztünk. Mindig csak képeslappal. Ez kevésbé volt feltűnő, könnyebben is tudták ellenőrizni. Budapesti képeslapokat küldtem neki, meg képeslapokat szülővárosomból, Sopronból. Hogy Nyugat-Magyarországból is érkeznek hozzá üdvözlét. Nagyon szenvedett a honvágytól. Soha többé nem láttam.”*⁹

Apám megőrizte a professzorától kapott képeslapokat. Az egyik, a legszebb képeslap szövegéből idézek: „Ezt a lapot a gyűjtemény számára küldöm. ... Kár volna a szép lapért, azért küldöm levélnek. Nekem is van ilyfajta gyűjteményem.” Apám ezek szerint gyűjtötte a képeslapokat is. Valóban sok megmaradt a legkülönbözőbb feladóktól. Professzora szabad prédává vált tanszéki könyvtárából több kötetet is hazavitt és megőrzött, például a 19. század végén megjelent 18 kötetes Pallas Nagy Lexikonát, amelyet még ma is haszonnal forgatok.

Apám másik nagy mentora Házi Jenő, a soproni levéltár főlevéltárosa volt, akivel a munkakapcsolata ugyancsak már a '30-as években indult. Személyes találkozásaik között élénk levelezést folytattak, amelyben a szakmai kérdéseken kívül a hétköznapi, a magánéleti dolgok is sorra kerültek. A Soproni Levéltár őrizi 1938-tól 1985-ig folytatott levelezésüket. Ezzel a kapcsolattal itt most nem foglalkozom, mert e témában Turbuly Éva tollából ugyanebben a folyóiratszámában jelenik meg cikk, azonkívül szándékom szerint olyan dokumentumokat mutatok be, amelyek a birtokomban vannak Édesapám hagyatékából.

Bár tanulmányai befejezése után budapesti lakos akart maradni, szakmai érdeklődése és emberi kapcsolatai elválaszthatatlanul és rendíthetetlenül Sopronhoz kötődtek. A Soproni Szemlének már az 1938-as 2. évfolyamtól kezdve „állandó külső munkatársa” volt, és akkoriban kezdte gyűjteni a Sopronnal és az egész megyével kapcsolatos szakirodalmat, de még a szépirodalmat is.

Apám pályakezdésének emlékezetes állomása volt salgótarjáni tanárkodása 1940 februárjától 1941 júniusáig (24. kép). Nem saját elszánásból választotta Salgótarjánt középiskolai tanárkodásának helyszínéül, hanem ide rendelték, de jól érezte magát ott, és sokat mesélt ottani élményeiről. Élvezte a tanítást és azt, hogy gimnáziumi munkája mellett volt ideje a tudományos munkára is. Meg is jelent egy dolgozata „Bors Sámuel magyar nyelvpályázata 1825-ben. Adalék a magyar népnyelvi kutatás történetéhez” címmel a salgótarjáni m. kir. állami gimnázium és kereskedelmi középiskola 1939–40. évi *Évkönyvében*.

Tanítványai sem feledkeztek meg róla, még az 50 éves érettségi találkozásjukra is meghívták 1993 novemberében, és ő el is ment Salgótarjánba.

---

⁹ Uo. 20. Schwartz Elemért 1962 januárjában a bajorországi Seligenporten ciszterci apátságában helyezték örök nyugalomra. Galambos Iréneusz: Száz évvel ezelőtt született Schwartz Elemér. Uo. 2.

Édesimnek
Bursi
1941. VII. 22.

24. kép Tanárként Salgótarjánban. (Apám a jobbszélen) Hátoldalán az ajánlás későbbi feleségének, Édesanyámnak, aki még gimnazista kori ismeretség volt. Apám egyik osztálytársának nővére. (A felvétel készítőjének neve nem ismert.)

Családalapítás

Miután Schwartz Elemér közbenjárására visszakerült Budapestre, és végleges fővárosi állást is kapott, 1943. március 13-án feleségül vette édesanyámat, aki addig Sopronban lakott. Első közös lakásukba Édesapám maga tervezte meg a bútorokat (a könyves és a ruhásszekrényt, az ágyat és íróasztalát), amelyeket egy budapesti műbútorasztalos készített el. Ezek még ma is kiváló állapotban állják a sarat, azaz a folyamatos használatot lakásomban. A szekrényekre Édesapám címer formájú díszítőmotívumot is tervezett: az ágyú arra utal, hogy édesapja a világháborús harctéren tűnt el; a szőlőfürt a szőlőtermelő édesanyát szimbolizálja (25. kép).

25. kép Apám saját tervezésű díszítő motívuma a bútorokra (Mollay Erzsébet felvétele)

Ez a címer megjelenik Apám Sterbenz Károly által 1950-ben készített ex libris-én is, mint egy oklevél alján lelógó pecsét. A grafikusművész Apámhoz írott leveleiből kiderül, hogy Apám előzetesen kért elgondolása alapján rajzolta meg a grafikát. Amint a művész egy dátum nélküli, de a tartalom alapján az 1950-es év elejére tehető leveléből kiderül, a múzeum grafika-kiállításán Apám *ex libris*-ével szemléltette a rézkarc készítését az első vázlattól a próbanyomat készítésén át a lemezig.

Világháború és hadifogság

Édesapám pályakezdése a háborús évekre esett. Salgótarjáni tanárkodása ideje alatt 1940. június 17. és december 20. között „rendkívüli hadgyakorlaton” kellett részt vennie a visszacsatolt Erdélyben (26. kép). Erről a „körutazásról” albumnyi fényképet őrzött meg, amelyek nemcsak a katonai életet, hanem a látott tájakat és ott lakó embereket is ábrázolják. Nem dobta el azt a megviselt papírlapot sem, amelyre kezdetben azoknak a helységeknek a nevét jegyezte fel, amerre jártak. Később ezeket a helységneveket a fényképek hátlapjára is felírta. Sajnos a jegyzetelést hamar abbahagyta, a hadgyakorlaton nyilván mással kellett foglalkoznia. (Így a fényképek jó részéről már nem lehet tudni, hol készültek, és a – láthatóan nem amatőr – fényképész neve sem ismert, de még így is értékes kordokumentumnak tűnnek.)

1940. júl.

26. kép Kötelező hadgyakorlaton a visszacsatolt Erdélyben 1940-ben.
Mollay Károly az ülő sorban balszélen.
(A felvétel készítőjének neve nem ismert)

1944. május 23-án kellett bevonulnia frontszolgálatra, mint később megtudta, náciellenessége miatt a németek kifejezett kívánságára. Azt hiszem, ez az egyéves háborús szolgálat volt élete legnehezebb, emberi örömökben leginkább szűkölködő korszaka: „A háborút aránylag jól átvéltem, kikerültem a galíciai frontra, éppen lövészárkot ástam, amikor megjelent a hadosztály tábori főlelkésze, és érdeklődött utánam. A hadosztályparancsnokság két embert keresett, aki tud németül és gyors- és gépírni. Az egész hadosztályban csak engem találtak. Így kerültem a parancsnokságra, és ennek köszönhetem, hogy megmaradtam. Mert akikkel együtt bevonultam, azok majdnem mind elesetek.”¹⁰

Édesanyámnak rendszeresen írt levelezőlapokat a frontról, amelyekben saját maga és a családtagok, barátok sorsán kívül szakmájával kapcsolatos ügyekről is tesz említést. Gondosan összekötve 26 darab lapot találtam. Ezekből álljon itt mutatóban az a lapja, amelyben a Sopron bombázásról kapott hírekre reagál (27. kép).

¹⁰ „Én most is mindennap...”, i.m. 301.

Magyarország kitartása és áldozatkészsége
lenzi győzelmissé legyereinket!

Hivatalos feljegyzések:
Ellenőrizve.
45.III.7.

A feladó
név: Dr. Mollay Károly
rendfokozata: szkv.
A tábori posta száma: P-970.
Ára: 1 fillér.

TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP.

Cím:
Dr. Mollay Károlyné
urasszponyknak

Sopron.
István bíró-u.4.

M. tábori postai feladó, Budapest, 1944.

45.III.7.

Kedves Erzsini,

nagyon lesújtott a mai lapod. Nem is annyira azért, hogy
miték lehetett tőnkre, hiszen Festen több mindenünk ma-
radt, hanem inkább azért, minéz fogtok most, ha a lakás va-
lóban lakhatatlanná vált. Nem lehetne-e esetleg bedesz-
kástatni az ablakokat s legalább a konyhát és az egyik
szobát lakhatóvá tenni. Most lassankint jön a szépaiddé
s mégis csak jobb volna, ha maradtatok, mintha a lakáske-
resés és a költözködés keserveit veszed Magadra. Kaptam
engedélyt, hogy alkalmi kocsival elmehetek. Csak most ne
jőjjenek közbe az események, mert akkor én egy pillanatra
sem mozdulhatok ki. Vaktában mégsem akarok nekiindulni,
mert időmet az országuton tölteném el javarészt, ennek pe-
dig, különösen ebben a hideg időben, amely most mifelénk
jár, nem volna értelme. Képzelheted, mennyire tükön ülök.
Értesítsél sürgősen, kaptatok-e más lakást vagy milyen
szükségmegoldást találtatok? Ha a Szeder-utcában vol-
na hely, most oda mehetnétek, mert a Hansi nincs otthon.
Pereze ott is tele van minden. Jánoséknál bizonyára szin-
tén. De az nem jó hely, mert nagyon bele esik a vasút irá-
nyába. Sokat gondolok most a nap folyamán rátok! Nyug-
tasd meg a Mamát! Fő, hogy életben maradjatok. Csókol:
Mindenkiének üdvözlétemet küldöm: *Bussá*

27. kép Mollay Károly tábori lapja feleségének a háborús frontszolgálatból

1951. szept. 22-i keltezésű önéletrajzában olvasható, hogy hogyan került a hadszíntérről hadifogságba (28. kép).

A lap tetején levő két pecsét őrzi a nyomát annak, hogy a lap a „Felsőoktatási Minisztérium kádernyilvántartásából” származik, amelynek „Szigorúan titkos” dossziéit 1956-ban Apám az ELTE bölcsészkar Forradalmi Bizottságának tagjaiból alakult külödtősséggel kihozta a minisztériumból, és ezeket kiosztották az őket illetőknek. Az ak-

cióban való részvételért 1957 nyarán fegyelmeit, és ennek határozataként „írásbeli megrovást” kapott, amit 1962-ben az egyetem mint munkáltató „törölt”.

Az oroszországi hadifogság volt Apám életében a legkeményebb és sose halványuló emlékü „életiskola” helyszíne. Az ezt megelőző frontszolgálattal együtt 4 és fél évig volt távol családtól, otthontól. Társasági beszélgetések alkalmával Édesapám előbb-utóbb hadifogságbeli élményeihez „lyukadt ki”, és kifogyhatatlanul tudott mesélni a Kaukázusban töltött 3 és fél év alatt átéltekről. Tudat alatt talán azért is, hogy ne felejtse el, mert talán remélte, hogy eljön az az idő, amikor élményeit, tapasztalatait írásban megörökítheti. Amikor 1948 karácsonyán hazaérkezett Budapestre – így mesélte többször – fejében kész volt a könyv a hadifogságról, de gyorsan rájött, hogy azt akkor nem lehetett megírni. Csak 45 évvel később, a rendszerváltás után jöhetett el ennek az ideje, és a Soproni Füzetek 1993-as kötetében meg is jelent visszaemlékezése.¹¹ Az írás címe arra utal, hogy doktori címe okán egyszerűen kinevezték tábori orvosnak.

1945. márc. 21-én szakszakvizitát kaptam. Utolsó rendelkezésem tart. szakszakvizitát; kárpaszomdnyomat ugyanis 1945. I. 1-én elbocsátottam, mert feladtlás ellenére nem jelentkeztem köz. tanfolyámra. 1945. márc. 21-én szakszakvizitát kaptam az oroszoktól és máj. 12-én Hazaországban estem orvost hadifogságba. Ezen hadifogságom alatt Erzak - Kaukázusban voltam, ahonnan 1948. dec. 24-én tértem haza.

1948. dec. 27-én jelentkeztem ismét szolgálati felvételre az Eötvös József-Kollegium igazgatójánál. UKM.-nak 10.430/1948. M. E. sz. rendelkezéssel alakított Bizottsága 210.134/1949. M. E. sz. határozatával 1949. jan. 31-én igazolt és közszolgálatban megterhelésnek jelölt ki.

Az Eötvös József-Kollegium megszűnése miatt 1950. aug. 18-án mint tanácskövető Biskolai tanyai rendelkezési állományra kerültem. Ennek tartama alatt a UKM. 1950. sept. 1-i rendelkezéssel a budapesti IX. ker. Tótki Blanka Szegedvárosi Kezgyógyászati Kórházba kaptam beosztást. Az elmúlt tanzóban itt gyors- és gépjárat tanítottam. Ennek elől a tudományegyetem Biskolai tanyán heti 10 órában német nyelvtanítást adtam elő.

Innen kerültem 1951. sept. 1-én az Elgen nyelvű Biskolai tanyai Biskolai adjunktusi minőségben. Budapest, 1951. sept. 22-én.

Mollay Károly

28. kép Az 1951. szept. 22-i keltezésű önéletrajz 2. oldala

¹¹ „Amikor a Kaukázusban orvos voltam ...” (Hadifogságom emlékeiből) Soproni Füzetek '93. Szerk. Sarkady Sándor. Sopron, 1993 [1994], 231–276.

Nyelvészként gyorsan haladt az orosz nyelv elsajátításában, és idővel komolyan tanulmányozta az orosz egészségügyi személyzet orvosi tankönyveit is. Orosz nyelvtudását hazajövetele után itthon is jól tudta hasznosítani szakmájában, a nyelvtörténet oktatásában. (Mivel az indoeurópai összehasonlításban jó szolgálatot tettek az orosz nyelvi példák, egyetemi előadásain orosz nyelvi kérdésekkel „rémisztgette” az akkoriban több éves kötelező orosz tanulást átélő hallgatókat.) De a mindennapi megélhetést is jól szolgálta orosz tudása: az '50-es évek elején kereset-kiegészítésként fordításokat vállalt. (Ahogy szüleim mesélték: „Az első jégszekrény Makarenkoból lett.”)

A hadifogságba vivő vonatútról így írt: „Egy-egy bajtársunk ki-kikémlelt a vagon ajtaján, elcsípett egy-egy állomást jelző táblát. Valamelyikünk kitalálta, dobjunk ki üzenettel és otthoni címmel ellátott cédulát, és kérjük meg a cédula megtalálóját, küldje el a megadott címre. Én két cédulát dobtam ki a feleségem számára.... Mindkét cédula megérkezett rendeltetési helyére. Ma is őrzöm őket emlékeim között.”¹² (29. kép)

29. kép A hadifogságba vivő vonatról kidobott cédula két oldala

De ugyanúgy megvannak olyan ismeretlen emberek levelei, akiknek szóbeli üzeneteket tudtak mondani a fogságba vezető út során, kérve őket az üzenet továbbítására. S megvan hiánytalanul Apám hadifogságból Édesanyámnak küldött 65 db levelezőlapja (30. kép). „[1945] December 29-én írhattuk haza az első tábori lapot a 333. postafiók útján. A tábori lap egyik felére írhattunk, másik, behajtott fele az otthoniaknak szolgált válaszául. Feleségemnek írtam először édesanyám címére (Sopron, Szeder u. 6.), így mindenki hírt kapott felőlem. A lap ma is megvan, rajta a szovjet hadicenzúra bélyegzője, és az amerikai hadifogságból már megtért hivatalnok bátyám hasznos jegyzete: „Érkezett 1946.2.25-én”. Az otthoniak válasza nincsen meg, pedig minden választ gondosan eltettem, nehéz óráimban újra meg újra elővettem, olvastam. Hazamenetelünk előtt azonban közölték, hogy a levelezésünket nem vihetjük haza: utolsó éjjel még egyszer mind elolvastam, emlékezetembe véstem, aztán a tűzbe dobtam ...”

¹² Uo. 234.

Érkezett: 1946. 2. 25.-in.

 СОЮЗ ОБЩЕСТВ КРАСНОГО КРЕСТА И КРАСНОГО ПОЛУМЕСЯЦА СССР

Почтовая карточка военнопленного
Carte postale au prisonnier de guerre

Кому (Destinataire) Mollay Károlyné

Куда (Adresse) Magyarország, Sopron, Sopron megye, Fiedet-utca 6.
(страна, город, улица, № дома, округ, село, деревня)

Отправитель (Expéditeur) Mollay Károly Károly
Служащий или военнопленный
Nom du prisonnier de guerre Sz. Sz. Sz. Moszkva, Voroskensk,

Почтовый адрес военнопленного
Adresse du prisonnier de guerre postafiók 333.

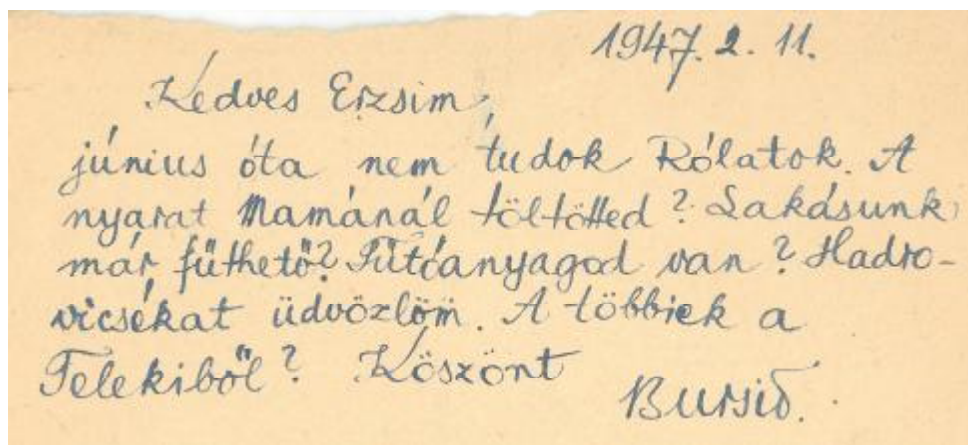
Тит. «Красное знамя», Москва, Суммарный, 31. 30.12.1942

Hedoes Ercsi, 1945. XII. 29.

gabban a seményben, hogy lapom mindnyájatokat
érségben talál, szeretettel köszöntelek Bennete-
ket. En nagyon egészséges és jól vagyok, s szot-
galmasan tanulok oroszul. Néhány hideg nap-
tól eltekintve a tél nagyon enyhe itt, úgyhogy
ruházattal jól bírom. Főleg pl. egészen tava-
szias az idő. — Írd meg, hogyan vannak a fla-
tok és nálunk. Feltételezem fennáll-e még? Mi-
van a kollegiummal és az egyetemmel? Feltéte-
tesen meghátrád-e? Feltételesen tartózkodsz-e avagy
Sopronban? — Naponta sokat gondolok rátok. En-
sen semmi, hogy belátható időn belül hazame-
hünk. Addig is — kiki a maga helyén — ügye-
zünk becsülettel megállni a helyünket. A tábor-
ban jelzett tábori szamba is, úgy tudom, többnyire
is írtatok. Mindnyájatokat üdvözöl szeretettel és
csókol Károly

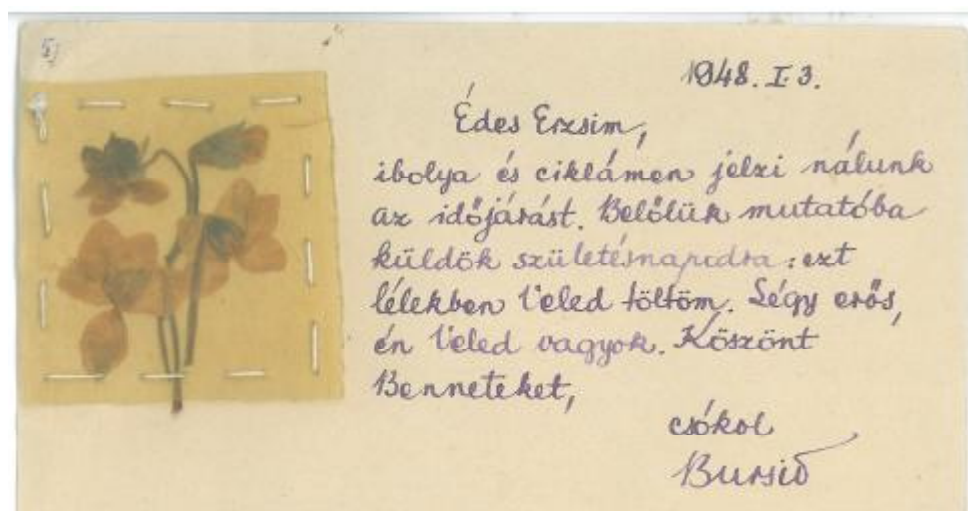
30. kép A hadifogságból írt első tábori lap

„... Az első két lapot ... még sűrűn teleírhattuk; ... A cenzúrának is szólt az ismételt közlésem, hogy szorgalmasan tanulok oroszul. Aztán egyszerre csak elrendelték: csak 25 szót írhatunk a lapra.”¹³ (31. kép)

31. kép Hadifogságból küldött tábori lap, amelyre 25 szónál többet nem volt szabad írni

A január 3-án írott lapon – számolva a posta lassú járásával – Anyám február 22-i születésnapjára küldi köszöntőjét. (32. kép)

32. kép Hadifogságból küldött tábori lap, amelyre 25 szónál többet nem volt szabad írni

¹³ Uo. 242.

A március 21-i lapon említett 13-i nap szüleim házassági évfordulója (33. kép).

Венгрия Magyarország

СОЮЗ РАБОТЕВ КРАСНОГО КРЕСТА И КРАСНОГО ПОЛУМЕСЯЦА СССР

31 Почтовая карточка военнопленного Carte postale du prisonnier de guerre

Кому (Destinataire) *St. Mollay Károlyné*

Куда (Adresse) *Magyarország, Budapest, XI. Fehérvári-
út 29. III. 2.*

Отправитель (Expéditeur) *Mollay Károly*

Фамилия и имя военнопленного (Nom du prisonnier de guerre)

Почтовый адрес военнопленного (Adresse du prisonnier de guerre) *СССР, лагерь 7148 Т*

16-к тип. Дан. 195

33. kép Hadifogságból küldött tábori lap

A „Hófehérke és a 7 törpe” valóban könyvecske formájú szöveggönyvének hazahozatalát engedélyezték (34 kép). (Orosz nyelvű szöveget nem engedtek hazahozni, így például Apám saját maga készítette orosz nyelvtanát sem.)

Édesapám 1948. december 24-én érkezett haza a hadifogságból. (Mint később mesélték, anyám és nagyanyám félve haboztak egy ideig, hogy odamenjenek-e a bejárati ajtóhoz a kései csengetésre.) A Szenteste így nálunk mindig Édesapám hadifogságból való hazatérések az ünnepe is volt.

Újrakezdés Budapesten, folytatás Sopronban

A már idézett önéletrajz folytatásában olvasható a tárgyilagos beszámoló szakmai újrakezdekről (28. kép). Apám 1949 nyarán – a hadifogságból való hazatérése után először – Sopronba utazott, dolgozni a levéltárban, és rokonokat, barátokat látogatni. Anyám, aki már velem volt várandós, Budapesten maradt. Apám két hetes soproni tartózkodása idején hét levelet írt neki haza, részletesen beszámolva arról, hogy hogyan telnek a napjai. Az első levelet közlöm teljes terjedelmében, amely személyes hangú beszámoló a szülővárossal, a rokonokkal és barátokkal való első találkozásról a hosszú és keserves távollét után (35. kép).

A levélben csak keresztnévvel említett rokonok, barátok:

Mama (1.) – Anyám édesanyja, aki szüleimmel Budapesten lakott

Hansi – Apám testvérbátyja, dr. Mollay János

„hazáig” – a Szeder u. 6.-ba, ahol apai nagyanyám és a nagynénik laktak

Mici (Mizzi) néni – Apám anyai nagynénje, Höller Mária

Mama (2.) – Apám édesanyja

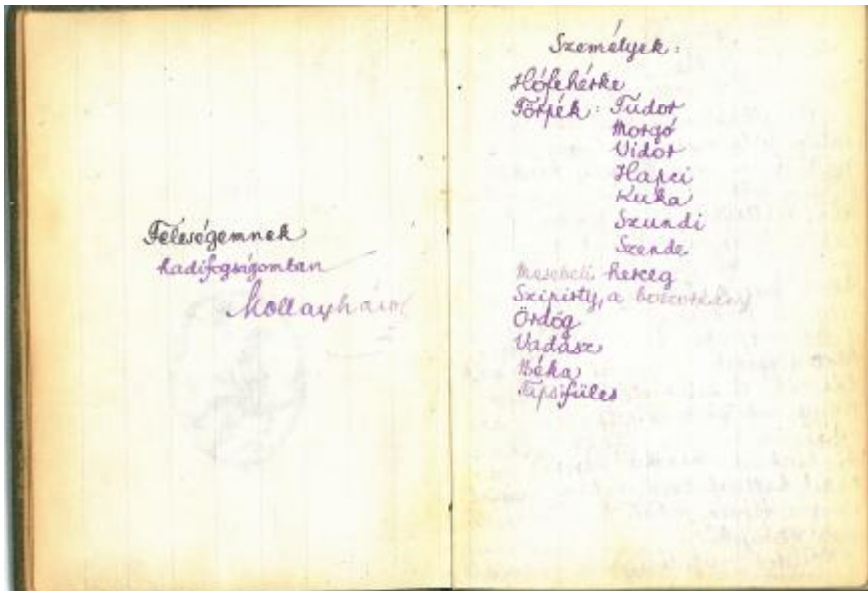
Göge – Soproni Stöckert Károly szobrászművész¹⁴

Tilda, Irma és Anna – apai nagynénik, akik szintén a Szeder utca 6.-ban laktak

Ennek a soproni tartózkodásnak a dátuma szerepel annak a 10 kétrét hajtott A3-as lapból összerakott „füzetnek” az utolsó oldalán, amely Apám írásával a *Burgerbuechel vnd Ächtbuechel 1476–1548* folyamatos átírását tartalmazza név- és helynévmutatóval együtt. (Mellette egy dossziében megtaláltam ugyanennek a forrásnak az átírását más kéz – feltehetően Házi Jenő – által, de passzusonként más-más méretű és színű lapokra, nem folyamatosan átírva.) Tudomásom szerint ez a forrás még kiadatlan (36. kép).

---

¹⁴ Soproni Stöckert Károly (1910–1991) szobrászművészről a Soproni Szemlében számos méltatás olvasható: *Becht Rezső* 28 (1974) 271–274., *Szabó Jenő* 28 (1974) 275–281., *Mollay Károly* 39 (1985) 178–182., és 45 (1991) 365–366., *Hárs József* 42 (1988) 334–340

Szipisty (kedveskedő hangon) Jó
 fehére! Hőfehére!
 Hőfehére (megjelenik) Itt vagyok!
 Szipisty: Hőfehére lelke? Visz-
 szatalálnd-e még egyszer a fős-
 fehére?
 Hőfehére: Hat persze, hogy
 visszatalálnék!
 Szipisty (mészesen) akkor el fogok
 menni, viszem neked, az én legkedve-
 nyebb álmaimból! Tudod, még te sem
 ettél belőlük, és tud meg bűn, ha
 hogy az én boldogságom pillanata
 mikor jön el! Megkészed?
 Hőfehére: Örömmel, boldogan!
 Szipisty: Ugy, sőtön, olvasom
 a könyvet az álmodkkal (Bemegy
 a hátra),
 Hőfehére: minden szebbnek
 kezd látszani köztük! Ugy, kit-
 szik, közel a boldogság ideje!
 Szipisty (visszajön, kezében an-
 nákkal átadja Hőfehérenek) Vidd
 el a fősfehére üdvözléssel e-
 gyütt! Segy ügyes!

zene: Hőfehére's fősfehére! *Rejtő!* *Fine* *Beste*

hej-hó hej-hó

Ó-tör-ök egy-mán-ú-nál-é-lé-ke-ze-ke

D & A

34. kép A hadifogolytáborban előadott „Hőfehére és a 7 törpe” szöveggönyvének címlapja és néhány oldala

Sopron, 1949. júl. 19-én.

Édes Ervin,

nehéz szívvel indultam útnak a mama
magas lánya miatt. Remélem azóta javult az álla-
pota.

Alighogy elindultunk (ülőhelyem kényelmese-
n volt), megérett az étő s így kellemesebb volt az utazás.
Budapest sok keszkesége után kevesen mondanak
ittas a határt sokféle zöld pálinkát, a hegyek kö-
zött és élveztem az őszi, tisztán levegőt. Ne kell
vallanom, hogy egy ízben az utazást palackban
visszavolt (1.70 ft) prima málnaxörpével is kellemes-
tellen. Nagyon gyorsan telt az idő, vonatunk nagy-
közvetlen haladt, a táj állandóan változott s mind
ismertebbé, otthonibbá vált számomra. Gyűltem össze-
akadtam Fuchs Rextővel és feleségével. Ők voltak
az első soproniak, akikkel a motorvonat in-
dulásáig bőven elbeszélgettem a múlttól, a jelen-
től s a jövődtől. A motorvonaton összeakadtam
Molnár István aljegyzővel s vele folytatott az írt
Sopronba érkezésemig. Itt az állomáson sosem az i-
gazoltatás. Az igazoltatás körüli tömörüléstől ke-
ladtam össze az öreg doktorjaival. Szegény nagyon
örököst, megörögedett. Az igazoltatáson a Colle-
gium igazolványával simán átestem. Klanni már
vált s az új volt, mert ez az étő s az ő et-
nyője nélkül bizonyára hazaig eladtam

volna. Jó papucsokhoz illően parancsot kaptam még
 az éjjel (10 órákor) ki-kinek kiutaltam az aján-
 dékokat. mindenki meglepődöt, meghabódot, legjobban
 Mici néni és Hansi. Mama jól megtartotta étellel-
 itallal s bizony jó volt, hogy egyáltalán nem kellett
 mennem mennem. Ma reggel elment a rendőri bejelen-
 tés intézkedni el, aztán Horváth Józsefnek megdém,
 akinek a műtermében délig elbeszélgettünk. Főge is
 ott volt. Három napja vannak itt: ő, felesége és más-
 dik kislányuk (az első az ottom idején) meghalt.
 A X. kerületi Székely-ut, művésztelepen laknak
 s megkért, látogatásuk meg őket. Ő egy hét múlva
 visszamegy, felesége egyedül még marad. A látoga-
 tást megígérttem utána Klári Teréznel voltam
 d. u. 3 óráig. — Ébred után megláttem holmijainkat,
 kivettem a szongoraiskolát, előkészítettem a „sto-
 kedli”-t és a szappant. A csomagokat holnap
 d. u. adjuk fel. Tehát: stokedli; szappan; bot.
 A többi majd azután. A botmérés jól megy. Min-
 denki egészséges. Mamán avitaminózusból eredő barna
 foltokat fedeztem fel. Azon kívül, hogy orvoshoz
 menjen. Tilda néni pénteken jön vissza Balfól
 egy háromhetes kúra befejezése után. Mama néni
 még mindig fiatalokat megőrző fiúsággal
 szalad. Miki néni nagyon sokat dolgozik. Na-
 gyon meglátja rajta, két tégen volt olyan jó
 színen, mint most. Anna néni megláttaik, hogy
 már tégen nem volt Anna-bálon. Hansi, az
 Hansi. Fel hat van: szírom szíromat s indulok
 Tanácsokhoz. A többi legközelebb. Hírdél mamá-
 tól. Mamának mindenki jóulást kíván. Sokkal szeri.

35. kép A háború és hadifogság utáni első soproni látogatásról írott levél

sol. III. (14)

Klaubenschalk Hansel ... 1/2 w. XII den.
 Mathes Rauscher ... 1/16

[122. l.] Georg Schokk ... maguette ... haus mit der pau-
 schen gegen Sarrnd Michels pharkirchen ober g. umb II. tal. den.
 ... montag in der kreuzwoche 1498 (maj. 21.) ~~pau~~ pau-menstulm o va-
 vatalonó!

[123-164. ll.] ürszék.

[165. l.] ... in die acht haben schreiben lassen.
 * Gellinger vnd Pachole a tarasot maguagalmantak, wie
 sie ligenn als heulossen, erlossen pösewicht 1485.
 Hanns Pogennwirt
 ein kapfenrecht, der Wulking vnd Franckell von Mar-
 terdaff a soproni taras kengelfurcsját (Leuffle), der Andie
 abesser bewahrt 1486.

[... di der Hoffen Seijberlich bewahrt ... als er gen
 Schöpning teiten hat wollen. Stober Jobst, Rauch Hanns, Hanns
 Fleischaker vnd der curain nämen wais er nicht ... freitag vor
 Simonis et Jude 1492 (okt. 26.)

1538 - bol:
 [167. l.] : Lippelenger's!
 [168. l.] 1538, 1539.

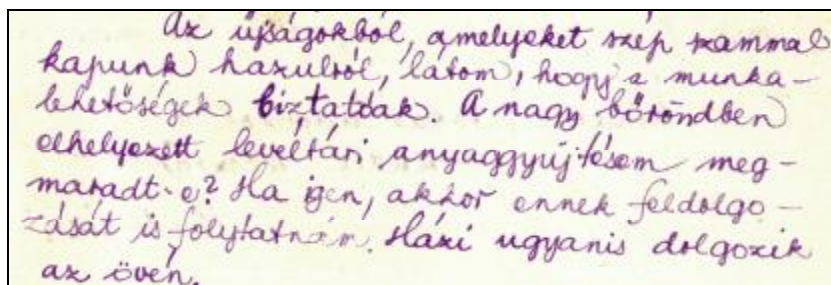
[169. l.] ... soll er am pranger mit rueten, wie er ver-
 dieret, gestafft .. 1539.

[170. l.] : Michel am ort, der man kichel kichel nennt,
 burger zu Odenburg... Schripergassen .. 1539.
 Georg Kurner zu Odenburg ist in fänckhruß dasselb
 einckhomen derhalben, das er einen seinen khnaben, der ime
 kaimblich entgangen, von Wienn mit teufflicher kunst wi-
 derumb kaimb gen Odenburg hatt lauffen machen, das gemel-
 ter khnab nahe zum vederben vnd vnuerständig worden.
 Vnd ist der shaft, die er derhalben verdiennt auff viler geist-
 licher vnd weltlicher, derer namen hiunder verzeichnet, vnd
 sein eigen gefett vmb gotswillen, begeben worden, also,
 [171. l.] das er hinfur so solcher teufflichen kunst absteren wil
 nit mer brauchen [solle, wo] noch jemandt die lernen solle.
 Wo er aber hiwider verbrechen vnd erfaren würde, so soll
 ime die leib shaft, die er derhalben verdiennt, eruelgen, vnd
 der mit nichts begeben werden. Actum 24. die maj anno etc.

Jelentés nékiül a soproni városi levéltárban.
 Tiedeti börtörtésben levő, jó állapotban tartott vá-
 rosi könyv. Nemrégiben került a városi múzeumból a városi levéltárba.
 1949. VII. 22.

36. kép A „Burgerbuechel vnd aichtbuechel 1476-1548” kéziratban maradt átírásának egy oldala és Mollay Károly jegyzete az átírás végén

Ide kívánczik egy részlet Apám kerek egy évvel korábbi, 1948. VII. 25-én a hadifogságból írott leveléből, amelyben még abban reménykedik, hogy a tanév elejére ott-hon lesz, és ír a hamarosan folytatni remélt forrásfeldolgozó munkáról is (37. kép).

Az üsägökből, amelyeket szép kamra-
kapunk hazulról, látom, hogy a munka-
lehetőségek biztattak. A nagy börtönben
elhelyezett levéltári anyaggyűjtésem meg-
maradt-e? Ha igen, akkor ennek feldolgo-
zását is folytatnám. Házi ugyanis dolgozik
az öven.

37. kép Részlet egy 1948. VII. 25-én a hadifogságból írt leveléből

Munka, ... munka ...

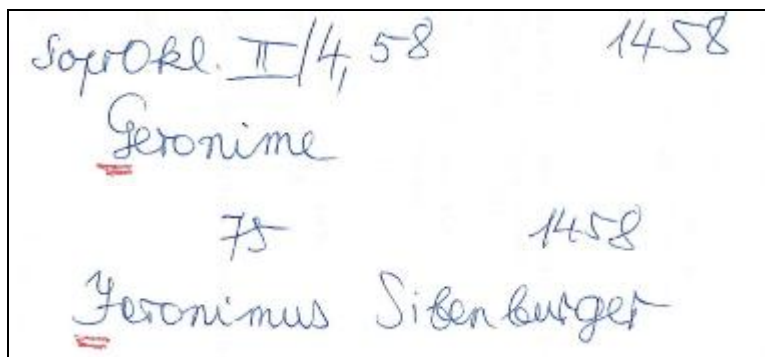
Egy lakásban éltem Apámmal mindig, így a mindennapokhoz tartozott, hogy dolgozni láttam. Saját tervezésű íróasztalának kihúzható táblájára tette írógépét, ha dolgozott. Még a 40-es évek elején vásárolta ezt a márkás írógépét, úgy emlékszem, családi örökségből ezt tartotta az első és legfontosabbnak megvásárolni. Ha vásárolt valamit, mindig a jó minőséget kereste, és a vásárolt holmit megbecsülte és óvta. Írógépére még a frontszolgálattól és a hadifogságból írt tábori lapjain is rákérdezett: „Mama az elvitt írógépét remélhetőleg teljesen száraz helyre tette.” (1945. III. 12. a frontról) „Lakásunk lakható már? ... Írógépem?” (1947. IX. 10. hadifogságból) (38. kép)

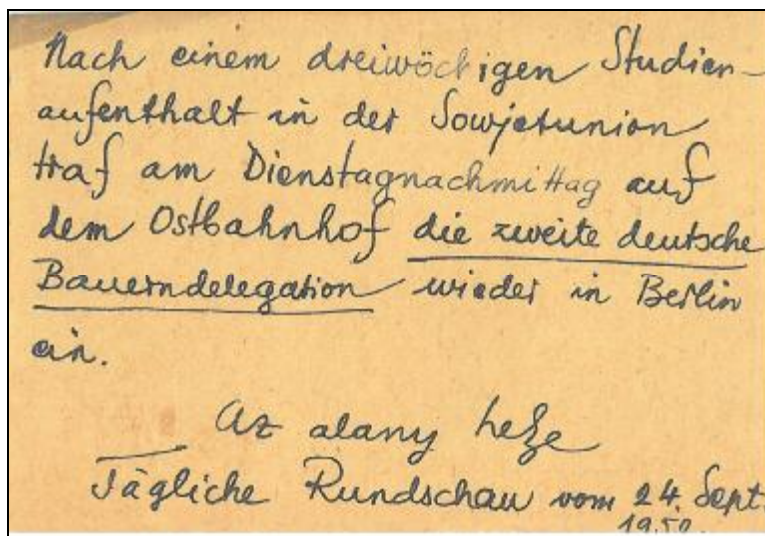
38. kép Az 5 évtizeden át használt írógép (Mollay Erzsébet felvétele)

Munkáit rögtön géphe fogalmazta - igaz, egy-egy mondat leírása előtt számos cédulát átnézett, és könyveket felütött, de ezután nyomdakészen leírta a mondatot. Piszkozatot nem írt, de sok cédulajegyzetet gyártott, pl. a szakkönyvekbe is az olvasottakhoz.

A filológia klasszikus módszerével sokat és pontosan cédulázott. Szinte minden könyvében megtalálhatók cédulái kiegészítésekkel, javításokkal, kommentárokkal. Saját műveiben, pl. akadémiai doktori értekezésében¹⁵ a „jé” címszóhoz (39. kép), vagy egyetemi jegyzetként használt német leíró nyelvtanában. (40. kép)

39. kép Mollay Károly kiegészítő cédulajegyzete könyv alakban is megjelent doktori disszertációjához

¹⁵ Mollay Károly: Német–magyar nyelvi érintkezések a XVI. század végéig. Budapest 1982.

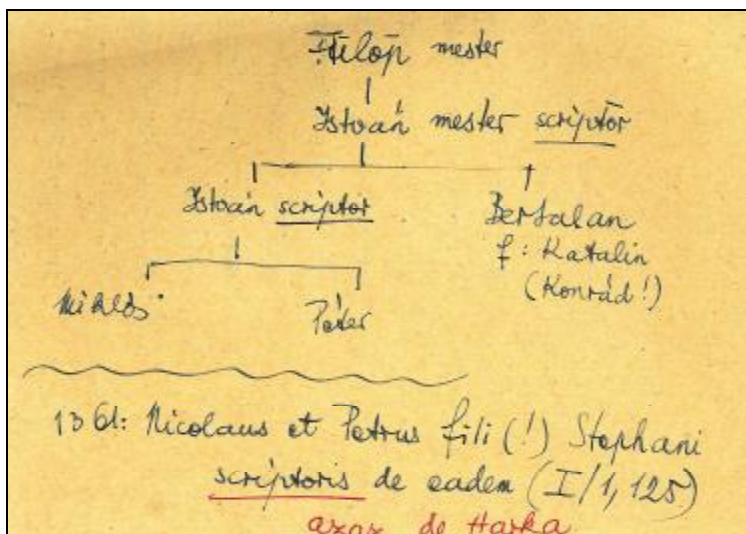

40. kép Mollay Károly kiegészítő cédulajegyzete egyetemi jegyzetként használt munkájában

Vannak jeyzetei mások – általában soproni témájú – munkáiban is: pl. Bárdos Kornél „Sopron zenéje a 16–18. században”¹⁶ című könyvének 68. oldalán található adatokhoz (41. kép), vagy Házi Jenő „A városi kancellária kialakulása Sopronban”¹⁷ című cikkéhez (42. kép).

68: Wollweber Henia
~~mester~~ ~~multibucaró!~~
 Hári (11760) csak
 azt közli, hogy
 -1631-ben végt. tanu.
 Bárdos: 1639-ben +
 (1636) !!
 Szent János Hárinál
 nem: 1636-pel

41. kép Mollay Károly kiegészítő cédulajegyzete Bárdos Kornél „Sopron zenéje a 16–18. században” című könyvéhez

¹⁶ Budapest 1984.

¹⁷ SSz. 10 (1956), 202.

Amikor 1966-ban megtanult autót vezetni, érdeklődése új területtel bővült, az autózással, de ezt is összekapcsolta filológusi szakmájával. Az Autóközlekedési Tanintézetben végezte a tanfolyamot, hivatásosokkal együtt, ahol nagyon alapos volt a KRESZ oktatása, a műszaki oktatás pedig különösen részletes volt. Talán a géplakatos édesapa génjének öröksége, de nagyon élvezte a műszaki ismeretek tanulását, sőt később „házi” autószerelőnktől – cserébe némettanításért – műszaki órákat is vett. A szakmájával pedig úgy kapcsolta össze az autózást, hogy elkezdte gyűjteni és gondosan cédulázni az autózással kapcsolatos műszaki és közlekedési szókincset, méghozzá kétnyelvűen: magyar–német ill. német–magyar viszonylatban; köznyelvi, szaknyelvi és bizalmas stílusú szavakat és kifejezéseket egyaránt, többnyire még az írásbeli forrást vagy a szóbeli „adatközlőt” is feljegyezve (43–46. kép). (Tudtommal ez a cédulanyag „fiókban maradt”).

e Fahrbahnkuppe, -n bukka-
nó

abfänger

den Wagen n
'wenn man schnell fährt, ohne
auf den anderen Wagen "aufzu-
fahren"

Waidel

maxsola

Blindgänger
blinder Huhn
Straßenbalg

Isarova Jozsi österr.

Kényelmes Urstein
'átheli' gyalogos'

Bogdán Péter: Autó-motor 1966. IV. 6

43-46. kép Néhány cédula az autóvezetéssel kapcsolatos szavak gyűjtéséből

A '90-es évek elején, 80 évesen megtanulta használni a mai kor eszközét, a számítógépes szövegszerkesztést. Akkor tanítottam meg az akkori DOS alapú Word5.0 használatára, amikor heteket várt a pacemakerre, s addig nem tanácsolták, hogy elhagyja a lakást, mert a szívritmuszavar miatt eszméletét veszthette volna. Élvezte,

hogy megtanulta a szövegszerkesztést, „aki tud írógépelni, annak, nem nehéz” – mondta.

Sopron

nab. kir. város papi könyve
(1493-1511)

Lad. XLIX. et Z. n. 105.

Maticula Presbyterialis de Anno 1493 cum Omnium
Fundationum Proventuum Extractibus.

Lad. XLIX et Z. n. 105.

3. l.
Der Priester buch.

4. l. Dem Rüttenpflügerin haus in der Schmidgassen 1500-03
zwischen der Oberen padstuben vnd des Jacob Ryemer
haus g. gefellt nach dem abgang zu Sants Michels
pharrkirchen.

5. l. Wie nach volget der Priester buch... ange-
fangen tempore... herren Jacoben Jochim burgermeister,
Rast Syghast richter, Achaz Kronpesser, Jacob Riemer,
Thoman Deringer, Wylhalbm Orthaim, Michael Stadel,
Cassar Kramer, Gorig von Büngarten, Jacob ~~von~~ süßbaker,
Michael Schötel, Gorig Eysner (vic!), Hilig wehretzer vnd
Lanns Jugelbeit all des taats... 1493 jaren.

6. l. sites.

7. l. Des pharrer Sants Michels kirichen gullett
[Weyfgang Frölich] Ruesrecht ledret [Helena] s. hausfrau...
tenentur... ainem ydem pharrer Sants Michels kirichen XX
gulden ongrisch, davon ij jertlich diern eww... Sants Gorigentag
ainen gulden vnd zu Sants Michelstag ainen gulden.
Pharrnt is haus in der Schmidgassen vor der irat, des nachst
ist Lanns Kessengraff vnd ~~der~~, der ain gulden gehört
dem pharrer, der ander ~~den~~ den predigern vnd dem schul-
meister von den tagkreiten Unser liebn Frauen zu der
hajmrichung darumb auszerichten.
da es der dhrizusa, alack hat her Cristoff pharrer aufgedest
[Lorenz Wiener, Ottula] Jacob Wulffing mit siner e. l. vnd
tenentur... pharrer Sants Michels kirichen XXX tal wiener
den, davon ij jertlich diern elbeg zu Unser liebn Frauentag
des paderfart ~~tal~~ tal ~~der~~ der egenant den. Pharrnt is

47. kép A „Sopron szab. kir. város papi könyve 1493-1571” kéziratban maradt átírásának címlapja és egyik oldala

Az *Erstes Grundbuch / Első telekkönyv (1480–1553)*¹⁸ forrásátírása során tért át a szövegszerkesztőre, ezután még számítógépbe írta a *Das Geschäftsbuch des Krämers Paul Moritz / Moritz Pál kalmár üzleti könyve (1520–1529)*¹⁹ és a *Hausarznei- und Essigbüchlein von Hans Seyfridt / Hans Seyfridt házipatikája és ecetes-könyvecskéje (1609–1933)*²⁰ forrásátírását. A *Gedenkbuch*ot már csak részben tudta átírni, ezt Goda Károly fejezte be és adta ki.²¹ Mái is kéziratban maradt a *Priesterbuch* (Sopron szab. kir. város papi könyve) 1493–1571” 46 lapot kitevő átírása (47. kép).

Nyári vakációk

Édesapám szerette a munkáját – az oktatást és a tudományos kutatást is –, és sokat dolgozott. Édesanyám úgy gondolta, hogy nem jó, ha vasárnap is az írógép mellett ül, kell kikapcsolódás is, és kitalálta, hogy kellene egy kert és egy nyaraló. Az ötlet megvalósult és bevált. Már folyt a telekkeresés, amikor meglátogattuk Siófokon Apám hadifogolytársát, D. Szabó József könyvkötőmestert, és amikor megláttuk az ELADÓ táblát a szomszéd üres telken, Apám rögtön ki is vette és másnap írt a tulajdonosnak vételi szándékáról. Maga tervezte meg a „vityillót”, ahogy tréfásan nevezte, 6×6 méteres alapterületen az egyszerűséget és a praktikusságot, és az akkori déli parti nyaralók hagyományos építkezését szem előtt tartva: hálófülkék, kis konyha, kis fürdőhelyiség, veranda plusz terasz. A több mint 50 éves nyaralót néhány éve teljesen ebben a régi formájában újjáittam fel, lassanként már skanzenül szolgál a környékbeli „kacsalábon forgóra” felújított házak között.

Édesapám nagyon élvezte a kerti munkát, bár minden nyáron bőrröndnyi könyvet, kéziratot, cédulát is vitt magával a balatoni nyaralásra, és persze az írógépét is. „Az első hetekben még nincs kedvem dolgozni, akkor csak kertészkedem, úszom és pihelek. De 2–3 hét után hiányozni kezd a munka, és naponta dolgozom” – hallottam tőle nem egyszer (48. kép). Tipikus kép, ahogy – az ő szavaival – „balatoni nemzeti viseletben” korrektúráz a teraszon. Amikor – az utolsó nyarak egyikén – a hosszú ülés már nem esett jól neki, az autó „kalaptartóját” írópultul használva cédulázott.

A ház körüli munkákat is számára magától értetődő filológiai pontossággal végezte. Amikor én manapság fűnyírás után fáradtan csak a helyére tolom a fűnyírógépet, mindig eszembe jut, hogy ő minden fűnyírás után gondosan letakarította. Ha pedig drótot keresek valamihez, mindig találok gondosan karikába tekert kötegeket, ahogyan ő 50 évvel ezelőtt az építkezésből megmaradt anyagokat elrakta. A fizikai

¹⁸ Sopron, 1993., 280 oldal (Sopron Város Történeti Forrásai, A sorozat 1. kötet)

¹⁹ Sopron, 1994., 104 oldal (Sopron Város Történeti Forrásai, B sorozat 1. kötet)

²⁰ Sopron, 1994., 140 oldal (Sopron Város Történeti Forrásai, B sorozat 2. kötet)

²¹ Károly Mollay – Károly Goda: *Gedenkbuch / Feljegyzési könyv 1492–1543*. Sopron, 2006., 291 oldal (Sopron Város Történeti Forrásai, A sorozat 3. kötet)

munkából adódó kikapcsolódás mellett a kert számára a természet szépségének élvezetét is jelentette. Sose mulasztotta el felhívni a figyelmet egy-egy levél szép formájára, a pókháló csodálni való fonatára, a megtorpanva mozdulatlanra dermedő gyíkra, és őszintén megörült az este észrevett szentjánosbogaraknak.

48. kép A balatoni nyaraló teraszán a saját termésű szőlőt eszegetve (Mollay Erzsébet felvétele)

„Egyik ősünk biztosan ószeres volt” – mondta nekem Édesapám nem is egyszer tréfás megrovással, ha megőrzésre elraktam valamit, amit akár el is lehetett volna dobni. Ószeresről ugyan nem tudok a felmenők között, de magam is elcsodálkoztam, hogy már csizmadia dédapám és családjának életéből, de a közelebbi múltból is mennyi dokumentum megmaradt, és főleg hogy „földrajzi helyváltatások” és háborúk, ostromok után ezek ott vannak a lakásban a szekrényben. Apám hagyatéka valószínűleg kincsesháza, amelyben újra meg újra új felfedezésekre bukkanok. Igyekszem

ezt számba venni, digitalizálni és talán majd feldolgozni, publikálni. Hálás vagyok, hogy ebből e helyt „ízeltőt” adhattam.

Végül aláírásom helyett álljon itt egy közös fényképünk, amely 1991 novemberében készült a hollandiai Groningenben, ahová Édesapámat az ottani Finnugor Tanuszék jubileuma alkalmából rendezett konferenciára²² hívták előadónak, én pedig néderlandistaként nagy örömmre kísérőjeül és kalauzául szegődhettem (49. kép).

49. kép 1991 november, Groningen (Hollandia)

²² *Karl Mollay*: Die deutsch-ungarischen Sprachkontakte. In: Honti László (szerk.): Finnisch-ugrische Sprachen zwischen dem germanischen und dem slavischen Sprachraum. Amsterdam – Atlanta 1992, 111–116.